

RODOVÁ ROVNOSŤ V PODMIENKACH REZORTU OBRANY

POZNÁMKY

mjr. PhDr. Pavel **CZIRÁK**, PhD.**ÚVOD**

Rodová rovnosť, resp. rovnosť žien a mužov, znamená rovnaké postavenie mužov i žien vo všetkých sférach verejného a súkromného života. Aplikácia princípu rodovej rovnosti má za cieľ zabezpečenie plnohodnotného spoločenského uplatnenia oboch pohlaví na základe individuálnych kvalít a schopností. V širšom meradle znamená spravodlivé zaobchádzanie so ženami a mužmi zohľadňujúce ich špecifické potreby a životné situácie. ¹⁾

V rámci politiky rodovej rovnosti sa kladie dôraz na uplatňovanie rodového hľadiska a vyrovnávanie rodových rozdielov v sociálnom, resp. spoločenskom postavení mužov a žien. Záujem verejných politík rodovej rovnosti sa tak sústreďuje nielen na riešenie následkov, ale aj na pomenovávanie štrukturálnych príčin nerovného postavenia mužov a žien. Tieto plynú najmä z rozdielnych sociálnych a kultúrnych rolí a očakávaní (stereotypov) kladených spoločnosťou na mužov a ženy vo verejnom i súkromnom živote. Uplatňovanie rodového hľadiska vo verejných politikách súčasne znamená zameranie týchto politík nielen na ženy a ich problémy, ale aj na znevýhodnenia mužov plynúce okrem iného z rigidných rodových stereotypov. Dosiahnutie rodovej rovnosti nie je možné, pokiaľ v určitých oblastiach existujú obmedzenia v uplatňovaní ľudských práv žien, resp. mužov.

Uplatnenie princípu rodovej rovnosti v rezorte obrany má svoje špecifiká. Tieto špecifiká boli akceptované pri spracovaní tohto materiálu. Materiál obsahuje teoretické vymedzenie základných pojmov, ukotvenie problematiky v dokumentoch na celoštátnej úrovni, ale aj v podmienkach rezortu obrany.

V tomto článku sú informácie čerpané predovšetkým zo Smernice NATO pre integráciu rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN v podmienkach NATO BI-STRATEGIC COMMAND DIRECTIVE (BI-SCD) 40-1 INTEGRATING UNSCR 1325 AND GENDER PERSPECTIVE INTO THE NATO COMMAND, z Plánu rodovej rovnosti rezortu Ministerstva obrany SR a z interného rezortného dokumentu Rodová rovnosť v Ozbrojených silách SR.

1 ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ RÁMCE A VÝCHODISKÁ

Pre úplné pochopenie témy rodovej rovnosti je nevyhnutné porozumieť niektorým kľúčovým definíciám. Tieto definície vytvárajú predpoklady na implementáciu rodového hľadiska, Rezolúcie 1325 a súvisiacich rezolúcií do činností vojenských jednotiek.

1) Celoštátna stratégia rodovej rovnosti v SR na roky 2014 – 2019, s. 6.

POZNÁMKY

Pohlavie (angl. sex) je biologická charakteristika človeka ako muža a ženy identifikovateľná na základe pohlavných orgánov, chromozomálnej a hormonálnej výbavy a druhotných pohlavných znakov. Pohlavie človeka je vrodené, biologicky dané a spravidla nemenné.

Rod (angl. gender) sa vzťahuje na spoločenské atribúty spojené s mužským a ženským pohlavím prostredníctvom socializácie a určuje pozíciu a hodnotu človeka v danom kontexte. To znamená tiež vzťahy medzi ženami a mužmi a medzi dievčatami a chlapcami, ako aj vzťahy medzi ženami a vzťahy medzi mužmi. Tieto atribúty, príležitosti a vzťahy sú utvárané spoločensky a osvojujú sa prostredníctvom procesov socializácie. Pojem rod neznamená pojem žena.

Uplatňovanie rodového hľadiska (angl. gender mainstreaming) je definované ako stratégia na dosiahnutie rodovej rovnosti prostredníctvom vyhodnocovania dôsledkov akejkoľvek plánovanej činnosti pre ženy a mužov vrátane legislatívy, politiky, programov vo všetkých oblastiach a na všetkých úrovniach s cieľom zabezpečiť, aby sa brali do úvahy všetky obavy a skúsenosti žien a mužov počas plánovania, implementácie, monitorovania a vyhodnocovania politík a programov vo všetkých politických, ekonomických a spoločenských sférach. To bude viesť k tomu, že prínos pre ženy a mužov bude rovnaký a nerovnosť nebude pokračovať. Uplatňovanie rodového hľadiska v tomto kontexte predstavuje proces rozpoznania a zapracovania úlohy, ktorú pohlavie zohráva v súvislosti s rôznymi operačnými misiami NATO. Uplatňovanie rodového hľadiska sa nezameriava výlučne na ženy, ale prínosy praktík začlenenía rozpoznávajú ich znevýhodnenú pozíciu v rôznych komunitách.

Integrácia rodového hľadiska je spôsob vyhodnocovania rozdielov žien a mužov založených na pohlaví, ktoré sa premietajú do ich sociálnych rolí a interakcií, pri rozdeľovaní moci a prístupom k zdrojom. V činnostiach Spojeneckého veliteľstva pre operácie (Allied Command Operations – ACO) a Spojeneckého veliteľstva pre transformáciu (Allied Command Transformation – ACT) sa to používa synonymne spolu s implementáciou požiadaviek Rezolúcie BR OSN č. 1325, súvisiacimi rezolúciami, ako aj smernicami NATO. Cieľom je brať do úvahy konkrétnu situáciu a potreby pre mužov a ženy a tiež to, aký rozdielny vplyv na nich majú rôzne aktivity NATO. Podstatná je implementácia rodového hľadiska prostredníctvom prispôsobenia činností na základe „rodovej analýzy“.

Rodová analýza je definovaná ako systematické zhromažďovanie a skúmanie informácií o rozdielnosti pohlaví a sociálnych vzťahoch s cieľom identifikovať a porozumieť nerovnostiam vyplývajúcim z pohlavia. Tiež je možné chápať ju ako metódy používané na pochopenie vzťahu medzi mužmi a ženami v kontexte spoločnosti. Napríklad pri vojenskom plánovaní, by sa mali vyhodnocovať rôzne bezpečnostné problémy v súvislosti so ženami a mužmi, dievčatami a chlapcami v oblasti operácií a zohľadňovať mocenské vzťahy v spoločnosti s cieľom zabezpečiť rovnaký prístup pre ženy a mužov ku pomoci, v ktorej je zainteresovaná armáda v rámci humanitárnej pomoci. Medzi ďalšie príklady patrí pochopenie toho, ako bežné mechanizmy riešenia konfliktov rozdielne ovplyvňujú ženy a mužov a ako sa v dôsledku vojny môže zmeniť ich spoločenský status.

Rodová rovnosť sa vzťahuje na rovnaké práva, zodpovednosti a príležitosti pre ženy a mužov a dievčatá a chlapcov. Rovnosť neznamená to, že ženy a muži sa stanú rovnakými, ale to, že ženské aj mužské práva, zodpovednosti a príležitosti nebudú závisieť od toho, či sa narodili ako ženy alebo muži.

Sexuálne násilie vzniká vtedy, keď páchateľ spácha čin sexuálnej povahy voči jednej alebo viacerým osobám alebo zapríčini, že táto osoba alebo osoby sa stanú obeťou aktu sexuálnej povahy pod nátlakom alebo vplyvom hrozby, formou vydierania pod hrozbou násilia, zadržania, psychického nátlaku alebo zneužitia moci voči takej osobe alebo osobám alebo ďalšej osobe alebo prostredníctvom toho, že využije donucovacie prostredie alebo neschopnosť takej osoby alebo osôb dať svoj súhlas.“²⁾

2 RÁMEC SLOVENSKEJ REPUBLIKY, NATO A OSN – LEGISLATÍVA, STRATEGICKÉ DOKUMENTY A POLITICKÉ ZÁVÄZKY

Slovenská republika má v oblasti rodovej rovnosti pomerne účinnú, aj keď nie špecificky zameranú, domácu legislatívu. Rovnosť mužov a žien je aj v Slovenskej republike zakotvená v Ústave SR a rozpracovaná v špeciálnej legislatíve. Z hľadiska slovenskej legislatívy je relevantný najmä tzv. Antidiskriminačný zákon³⁾, ktorý okrem iného zakazuje diskrimináciu na základe pohlavia, pričom dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania nie je naplnené len zdržaním sa diskriminačného konania, ale aj v predchádzaní diskriminácii a prijímaní preventívnych opatrení. Posledná novela antidiskriminačného zákona rozšírila možnosť prijatia dočasných vyrovnávacích opatrení aj z dôvodu pohlavia, resp. rodu a to pre všetky subjekty verejnej správy a právnické osoby. Obdobne je zákaz diskriminácie na základe pohlavia a povinnosť rovnakého odmeňovania pre ženy a mužov za rovnakú prácu alebo prácu rovnakej hodnoty zakotvená aj v Zákonníku práce⁴⁾, ako aj v iných relevantných právnych aktoch.

Strategické uchopenie presadzovania rodovej rovnosti je zakotvené v strategických materiáloch a dokumentoch, najmä v Celoštátnej stratégii rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014 – 2019 a príslušnom Akčnom pláne rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014 – 2019. Špecifická pozornosť je venovaná riešeniu problematiky násilia na ženách, ku ktorej bol prijatý už tretí Národný akčný plán na elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014 – 2019.

Slovenská republika je zmluvnou stranou záväzných medzinárodných dohovorov ako je Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien⁵⁾ z roku 1979 a Opčný protokol k Dohovoru⁶⁾ z roku 1999, oba ratifikované SR. Postavením žien v ozbrojených konfliktach sa zaoberá rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 1325

2) Prvky zločinov Medzinárodného trestného súdu.

3) Zákon č. 365/2004 Z. z. Antidiskriminačný zákon.

4) Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

5) Vyhláška č. 62/1987 Zb. o Dohovore o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien.

6) Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 343/2001 Z. z. Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien.

POZNÁMKY

a nadväzujúce rezolúcie. Tieto dokumenty sú základným rámcom, o ktorý sa opierajú verejné politiky zaoberajúce sa rodovou rovnosťou.

Cieľom Dohovoru CEDAW je odstrániť všetky formy diskriminácie žien.⁷⁾ Dohovor preto upravuje povinnosti štátov, ktoré musia vykonať na ochranu žien pred diskrimináciou. Princíp rovnoprávnosti sa má odraziť v ich národných ústavách i v ďalšej legislatíve. V tomto dokumente sa v článku 5 od štátov požaduje, aby prijali opatrenia na zmenu spoločenských a kultúrnych vzorov správania sa mužov a žien s cieľom dosiahnuť odstránenie predsudkov a zvykov, ktoré sú založené na myšlienke podradenosti alebo nadradenosti jedného z pohlaví.

Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien je z hľadiska implementácie Dohovoru CEDAW považovaný za nástroj garancie ženských ľudských práv, nakoľko umožňuje fyzickým osobám, ako aj inštitúciám podávať individuálne sťažnosti na porušovanie ich ľudských práv Výboru pre odstránenie diskriminácie žien, ktorý tieto sťažnosti posudzuje a v prípade prijateľnosti prerokováva.

Implementáciou rodového hľadiska do oblasti obrany a bezpečnosti, hlavne do zahraničných operácií medzinárodného krízového manažmentu (ďalej len „MKM“) sa dlhodobo zaoberajú medzinárodné inštitúcie, ako OSN a NATO. Rodovú problematiku v rámci aliancie zastrešuje Výbor NATO pre rodové hľadisko.

Za kľúčové dokumenty ovplyvňujúce politiku rodovej rovnosti sa považuje rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN (ďalej len „BR OSN“) č. 1325 a nadväzujúce rezolúcie⁸⁾, ktoré venujú zvýšenú pozornosť ženám participujúcim v procesoch urovnávania ozbrojených konfliktov a v mierových procesoch, a to tak z pohľadu zvýšenia ich zastúpenia na všetkých úrovniach riadenia, ako aj z hľadiska zvýšenia ich ochrany a eliminácie z počtu častých obetí ozbrojených konfliktov.

Rezolúcia BR OSN č. 1325, prijatá jednohlasne 31. októbra 2000, je prvou rezolúciou Bezpečnostnej rady, ktorá rieši významný a neprimeraný dopad ozbrojeného konfliktu na ženy a dievčatá a tiež sa v nej uznáva, že prispievajúce žien k predchádzaniu konfliktom, udržiavaniu mieru, riešeniu konfliktov a budovaniu mieru je podhodnotené a nedostatočne využívané. V tejto rezolúcii sa zdôrazňuje dôležitosť rovnocennej a úplnej účasti žien ako aktívnych činiteľov v oblasti udržiavania mieru a bezpečnosti. Rezolúcia BR OSN č. 1325 sa zameriava na ochranu, prevenciu a uplatňovanie rodového hľadiska s cieľom dosiahnuť rodovú rovnocennosť.

Na základe Rezolúcie 1325 bola v roku 2008 schválená **Rezolúcia BR OSN č. 1820** so zameraním na sexuálne násilie počas konfliktov. V tejto Rezolúcii sa uznáva, že sexuálne násilie môže byť a je používané ako vojenská taktika s potenciálne destabilizačnými následkami. Okrem toho sa v tejto Rezolúcii sexuálne násilie označuje ako „vojnový zločin proti ľudskosti alebo ako zakladajúci akt v súvislosti

7) Všeobecné odporúčanie č. 28 o základných povinnostiach zmluvných štátov podľa čl. 2 Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien: Aj keď sa v Dohovore uvádza len diskriminácia z dôvodu pohlavia, z výkladu čl. 1 v spojení s čl. 2 písm. f) a čl. 5 písm. a) vyplýva, že Dohovor CEDAW sa týka rodovo podmienenej diskriminácie žien... Uplatňovanie Dohovoru na rodovo podmienenú diskrimináciu jednoznačne vyplýva z definície diskriminácie uvedenej v čl. 1.

8) Rezolúcie BR OSN č. 1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122 a 2422.

s genocídou“.⁹⁾ Tým sa stanovuje, že sexuálne násilie súvisiace s konfliktom je záležitosťou bezpečnosti, preto sa musí riešiť s vojenskou účasťou. Okrem toho, BR OSN požiadala generálneho tajomníka OSN a krajiny poskytujúce vojakov na mierové misie OSN prijať opatrenia s cieľom bojovať proti sexuálnemu násiliu.

Na základe Rezolúcií 1325 a 1820 bolo v nasledujúcich rokoch prijatých niekoľko ďalších súvisiacich rezolúcií – **Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1888, 1889, 1960, 2106, 2122 a 2422**. Všetkých tieto rezolúcie vytvárajú medzinárodný rámec pre implementáciu rodového hľadiska v snahe o medzinárodnú bezpečnosť a počas vykonávania mierových operácií.

Na základe týchto rezolúcií Odbor pre mierové operácie OSN vypracoval nasledovné dokumenty: Politika v oblasti rodovej rovnosti v mierových operáciách, Smernice pre integráciu rodového hľadiska do práce vojsk OSN v mierových operáciách a Súbor východísk rodovej rovnosti pre mierové operácie. Tieto dokumenty a odporúčania k implementácii rodového hľadiska v operáciách MKM majú pre Slovensko síce viac odporúčajúci ako záväzný charakter, je však vhodné (ako aj potrebné) zaviesť ich do praxe a hlavne do dokumentov upravujúcich operácie MKM, v ktorých pôsobia profesionálni vojaci.

NATO vypracovalo a v pravidelných dvojročných cykloch aktualizuje Plán pre implementáciu politiky NATO v oblasti Ženy, mier a bezpečnosť¹⁰⁾, ktorý bol schválený aj Slovenskou republikou. Výbor NATO pre rodové hľadisko vypracoval Smernicu BI-SCD 40-1 o integrácii rezolúcií BR OSN 1325 a rodového hľadiska vo velení NATO¹¹⁾ (ďalej len „smernica“) a nadväzujúcich dokumentoch. Cieľom tejto smernice je zabezpečiť implementáciu Rezolúcie BR OSN 1325, súvisiacich rezolúcií a integráciu rodového hľadiska do vojenských organizácií a síl v rámci Veliteľskej štruktúry NATO (ďalej len „NCS“) a Štruktúry síl NATO (ďalej len „NFS“) v rámci Aliancie a v rámci operácií pod velením NATO.

Dôvodom na prijatie smernice je to, že bezpečnosť a riziká počas ozbrojených konfliktov vnímajú muži, ženy, chlapci a dievčatá rozdielne.¹²⁾ Tieto rozdiely je potrebné analyzovať a reagovať na ne s cieľom zabezpečiť bezpečné a stabilné prostredie pre celú populáciu. Efektívna operatívna reakcia využíva princípy „Komplexného prístupu“ s cieľom riešiť mnohostranné konflikty a krízy a prispieť k udržateľnému a dlhotrvajúcemu mieru. Na základe pochopenia, že rozmery rodovej problematiky sú dôležitou zložkou týchto snáh, je cieľom tejto smernice uplatňovanie rodového hľadiska vo všetkých fázach činností NATO.

NATO uznáva, že ženy, dievčatá a chlapci sú potenciálne náchylnejší na ohrozenie, zastrašovanie a napadnutie počas ozbrojeného útoku vrátane sexuálneho a rodovo podmieneného násillia a na sexuálne vykorisťovanie a zneužívanie. Okrem toho, sexuálne násilie je možné využívať ako strategickú zbraň počas vojny, v ktorej znásilnenie, nútená prostitúcia, sexuálne otroctvo, nútená sterilizácia, mrzačenie

9) Rezolúcia BR OSN č. 1820, ods. 4.

10) NATO/EAPC action plan for the implementation of the NATO/EAPC policy on women, peace and security.

11) Dvojstrategická smernica pre velenie (BI-SCD) 40-1.

12) Dohovor o právach dieťaťa, časť I, čl. 1 definuje dieťa ako osobu mladšiu ako 18 rokov.

POZNÁMKY

a ostatné druhy sexuálneho násillia slúžia na terorizovanie, vytlačenie, či dokonca etnickú čistku populácie. Osobitná pozornosť by sa mala venovať zabezpečeniu špeciálnej ochrany a podpory slobody pohybu pre ženy a dievčatá. S cieľom posilniť práva a bezpečnosť žien, dievčat a chlapcov, je potrebné najmä to, aby ženy mali zastúpenie vo všetkých fázach rozhodovacích procesov vrátane mierových procesov, stabilizačných a bezpečnostných opatrení v politických a ekonomických oblastiach.

Rodové hľadisko je nástrojom na zvýšenie operačnej efektívnosti. Prostredníctvom identifikácie častého prehliadania populácie, uvedomovania si jej konkrétnych potrieb a zabezpečenia komplexnej odpovede na ne, dochádza k pozitívnemu ovplyvňovaniu prostredia operácií. Z toho dôvodu organizácia NATO prijala politiku presadzovania rodového hľadiska, integrácie rodového hľadiska a primeranejšej ochrany žien, dievčat a chlapcov počas ozbrojeného konfliktu. Touto smernicou sa stanovuje stratégia na rozpoznanie potreby chrániť celú spoločnosť, ale najmä sa ňou zdôrazňujú špecifické problémy týkajúce sa bezpečnosti, rizík a skúseností žien, dievčat a chlapcov. Táto stratégia by sa mala využívať pri navrhovaní, implementácii, monitorovaní a vyhodnocovaní všetkých politík a programov.

Schválenie Akčného plánu NATO Severoatlantickou radou ukladá všetkým členom NATO a partnerským krajinám povinnosť dodržiavať Rezolúciu BR OSN č. 1325 a súvisiace rezolúcie, dohovory a protokoly ako súčasť cieľov rozšírenej politiky NATO na podporu bezpečnosti a stability. Prostredníctvom jednotnej implementácie tejto smernice, by sa presadzovanie rodového hľadiska a jeho integrácia mali stať rutinnou záležitosťou.

Okrem vyššie uvedeného nesmú sily pod velením NATO a velitelia akceptovať, prehliadať, podporovať alebo páchať činy sexuálneho vykorisťovania a zneužívania žien alebo dievčat, ani mužov alebo chlapcov a musia sa usilovať o to, aby sa takému správaniu predchádzalo a reagovalo sa naň v rámci im udelených právomocí.

Smernica zohľadňuje rôzne potreby všetkých zamestnancov rovnako, čo im umožňuje plne sa podieľať na upevňovaní mieru a rekonštrukcii konfliktom poškodených spoločností. Smernica sa zameriava na odporúčania integrovať rodové hľadisko do troch hlavných oblastí, ktoré sa týkajú operácií NATO:

1. operačné plánovanie a operácie;
2. príprava a výcvik;
3. hodnotenie.

Na tieto základné dokumenty nadväzujú ďalšie medzinárodné právne predpisy a politické záväzky, ku ktorým sa Slovenská republika prihlásila, ktoré sú pre ňu záväzné z titulu členstva v rôznych medzinárodných zoskupeniach.

3 UPLATŇOVANIE RODOVÉHO HĽADISKA V OPERÁCIÁCH MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU POD VEDENÍM NATO

Cieľom integrácie rezolúcie BR OSN č. 1325 a rodového hľadiska v operáciách MKM pod vedením NATO je vnímať rodové hľadisko ako nástroj, ktorý sa používa

na lepšie pochopenie spoločnosti ako celku. Pre dosiahnutie úspešnosti v misiách a požadovaného efektu musí NATO plne rozumieť prostrediu svojich operácií. Táto koncepcia je mimoriadne dôležitá v súvislosti s nastolením stability a bezpečnosti.

Prostredníctvom implementácie Rezolúcie 1325 a integrácie rodového hľadiska je možné lepšie pochopiť pozitívne účinky operácie. Prostredníctvom riešenia ženskej časti populácie sa očakáva získanie dodatočných informácií a zlepšenie povedomia o situácii. Okrem toho to znamená aj možnosť komunikovať so všetkými skupinami a zástupcami miestnej populácie. Tým sa získajú poznatky o tom, ako je možné koncentrovať a čo najefektívnejšie využívať zdroje. Rodové hľadisko sa musí integrovať a sfunkčňovať na všetkých úrovniach plánovania a operácií.

3.1 Rodová vyváženosť v rámci síl NATO

Operácie pod velením NATO sa môžu zefektívniť prostredníctvom zvýšenej účasti žien na všetkých úrovniach. Skúsenosti a zručnosti *oboch pohlaví* – mužov aj žien sú pre úspech operácie NATO nevyhnutné. Súčasné konflikty si často vyžadujú „komplexný prístup“ z hľadiska taktnejších verejných vzťahov, lepšiu a rozsiahlejšiu informovanosť o situácii, informačných operáciách, zhromažďovaní informácií a produkcii spravodajských informácií. Ženy v silách pod velením NATO môžu byť prínosom a nástrojom, najmä čo sa týka činností a zapojenia miestnej populácie. V operáciách pod velením NATO sa nasadia kapacity a schopnosti na zapojenie celej populácie, mužov a žien, dievčat a chlapcov. Optimálne je mať obe rodovo vyvážené sily a rodovo vyvážené tímy.

Činnosti s rodovou zainteresovanosťou zahŕňajú, ale neobmedzujú sa na: civilno – vojenskú spoluprácu (Civil-military cooperation – CIMIC), získavanie informácií (Human Intelligence – HUMINT), informačné operácie, psychologické operácie, vyšetrovania, zdravotnícke služby a verejné záležitosti.

3.2 Plánovanie a príprava operácií

Plánovanie a príprava operácií NATO sú kľúčovými krokmi na efektívne splnenie misie. Zahrnutie Rezolúcie BR OSN č. 1325 a rodového hľadiska do všetkých úrovní plánovania je nevyhnutné pri vývoji stratégií na riešenie celého spektra scenárov krízového manažmentu so zainteresovanosťou NATO.

Aliancia si uvedomuje hľadiská žien, ich náhľad a zručnosti ako pridanú hodnotu vo všetkých svojich činnostiach. Počas operácií NATO je dôležité úplne pochopiť miestnu kultúru, spoločnosť a prostredie (t. j. kontext), ktorý zahŕňa rodový rozmer. Je tiež nevyhnutné prijať opatrenia na zlepšenie rodovej rovnosti v súvislosti s operáciami. Počas procesu pochopenia miestneho kontextu je najdôležitejšie počúvať a prijať rady a odporúčania od oboch pohlaví, žien aj mužov. Sily pod velením NATO musia chápať kultúrny kontext, v rámci ktorého sa uskutočňujú operácie a nielen uplatňovať svoje vlastné normy, zákony a postupy. Je však potrebné analyzovať

POZNÁMKY

a riešiť rozdiely medzi medzinárodným a miestnym právom, ľudské práva a kultúru. Poučenia naznačujú, že sily so zmiešanými rodmi (pohlaviami) zlepšujú zdieľanie informácií, poznatkov, spravodajských informácií a slúžia ako nástroje na získavanie dôvery a vierohodnosti.

S ohľadom na Rezolúciu BR OSN č. 1325 a rodové hľadisko sa plánovanie, vykonávanie a vyhodnocovanie operácií pod velením NATO musí zameriavať na nižšie uvedené funkcie:

- a) Včasné využitie odborných znalostí Rodového poradcu (GENAD)¹³⁾ s cieľom zabezpečiť úplnú integráciu Rezolúcie BR OSN č. 1325 a rodového hľadiska. Rodoví poradcovia, by mali poskytnúť odborné znalosti v danej problematike pre plánovačov a veliteľov v súvislosti s Rezolúciou BR OSN č. 1325 a rodovým rozmerom. Tieto poznatky by mali byť založené na analýze rodu pre príslušné oblasti operácie. Pred akýmkoľvek plánovacím procesom operácie je potrebné vykonať rodovú analýzu. Bude to súčasťou informovanosti o situácii (pre konkrétne spoločné operácie – JOA). Práca a výsledky týkajúce sa informovanosti o situácii, by vždy mali zahŕňať rodové hľadisko.
- b) Počas vytvárania síl a konferencií týkajúcich sa celoživotného vzdelávania (CE) je potrebné špecifikovať požiadavky týkajúce sa poradcov pre rodové otázky. Musia zabezpečovať účasť žien na taktických a operačných pozíciách s cieľom zakaždým zabezpečiť účasť celej populácie.
- c) Rodoví poradcovia by mali poskytnúť znalosti v danej problematike o postupoch na ochranu civilného obyvateľstva so špecifickým zameraním na ženy, dievčatá a chlapcov, pred násilím, znásilnením a inými formami sexuálneho zneužívania, vrátane nelegálneho obchodovania s ľuďmi. Je to v súlade s Rezolúciami 1325, 1820 a súvisiacimi rezolúciami.
- d) Je potrebné zabezpečiť uplatňovanie rodového hľadiska do všetkých úsilí pri budovaní kapacít v oblasti podporných, školiacich a inštruktorských síl pre miestnu bezpečnosť.
- e) Operačné plány NATO (Operational Plans – OPLANs) majú obsahovať popis Noriem správania NATO, ustanovenia týkajúce sa boja proti obchodovaniu s ľuďmi (Combating Trafficking in Human Beings), ako aj špecifickú prílohu týkajúcu sa rodovej problematiky. Majú tiež obsahovať referencie, ktoré budú slúžiť ako konkrétne návody pre plánovanie operácií NATO a riešenie a integráciu rodového hľadiska.

3.3 Školenie pred nasadením

Pred novými operáciami a misiami NATO na vojenskej strategickej a operačnej úrovni sa považuje za vhodné poskytnúť údaje o rodovom rozmere v špecifickej oblasti operácie. Poučenia z operácií a misií NATO, EÚ, OSN a tiež informácie z medzi-

13) V podmienkach Ozbrojených síl SR sa ráta s tým, že funkciu poradcu pre rodové otázky vo vojenských útvaroch a zariadeniach bude od roku 2020 zastávať odborník pre sociálne služby a poradenstvo (M-10, ČVŠ 473).

národných ženských a nevládných organizácií je taktiež vhodné začleniť do obsahu školení. Minimálne požiadavky na obsah školenia pred nasadením:

- a) Zdôraznenie dôležitosti ochrany, práv a potrieb žien, dievčat a chlapcov.
- b) Poskytnutie informácií o tom, ako zapojiť a zvýšiť účasť miestnych žien a ako si vymieňať informácie so ženami.
- c) Poskytnúť školenie o kultúrnom povedomí na základe analýzy rodových vzťahov v oblasti spoločných operácií (Joint Operations Area – JOA).
- d) Demonštrácia ako integrácia rodového hľadiska môže slúžiť ako silový nástroj a podporovať efektívnosť operácií pod velením NATO.
- e) Pochopenie opatrení v súvislosti s medzinárodným právom týkajúcich sa práv a ochrany žien a dievčat, najmä civilného obyvateľstva, počas ozbrojených konfliktov a tiež Noriem správania NATO.
- f) Školenie pred nasadením by malo byť namiesto všeobecného „zvyšovania povedomia“ konkrétne a zamerané na konkrétnu oblasť spoločných operácií.

3. 4 Normy správania

Mandát Bezpečnostnej rady OSN môže od operácií NATO požadovať ochranu populácie. Operácie sú rozmiestňované tiež na základe základných hodnôt pre ľudské práva a demokracie. Personál NATO v akejkoľvek pozícii sa vždy musí správať ako vzor. Sexuálne vykorisťovanie a zneužívanie (SEA), ktorými sa zaoberá Rezolúcia BR OSN č. 1820 poškodzuje imidž a integritu akejkoľvek operácie. V operáciách MKM pod velením NATO veliteľa nesmú akceptovať, tolerovať, podporovať alebo vykonávať činy sexuálneho vykorisťovania a zneužívania a musia sa snažiť o to, aby k nim nedochádzalo a reagovať na takéto správanie v rámci svojich sankčných právomocí a oprávnení.

Od síl pod velením NATO počas operácií a cvičení sa očakáva dodržiavanie nasledujúcich noriem správania:

1. Zabezpečenie zhody

Sily NATO musia vnútorne aj externe dodržiavať a postupovať podľa vysokých morálnych a ľudských noriem. Akákoľvek forma zneužívania, vykorisťovania alebo obťažovania sa nesmie nikdy akceptovať. Profesionálnemu vojakovi, ktorý na internej úrovni zneužíva kolegov alebo s nimi zle zaobchádza sa nesmie dôverovať, že riadne splní úlohy na externej úrovni. Veliteľia a sily sú povinní predchádzať a reagovať na takéto správanie v rámci ich sankčných právomocí a oprávnení.

Sexuálne vykorisťovanie je akékoľvek skutočné alebo zamýšľané zneužitie pozície zraniteľnosti, rozdielnej moci alebo dôvery na sexuálne účely vrátane finančného, spoločenského alebo politického prospechu.

Sexuálne zneužívanie je skutočný alebo výhražný fyzický čin sexuálnej povahy prostredníctvom donútenia alebo donucovacích podmienok.

POZNÁMKY**2. Rozsah**

Tieto normy sa týkajú správania sa jednotlivca v službe, aj mimo nej. Slúžia pre veliteľov ako prostriedok na neustále posilňovanie dobrého poriadku a disciplíny medzi silami a personálom NATO. Tieto normy nemajú predstavovať náhradu alebo obmedzenie národných politík, ale slúžia ako popis noriem pre zabezpečenie profesionalizmu a splnenie vysokých očakávaní Aliancie a jej partnerov v súvislosti s výkonom personálu NATO. Velitelia jednotlivých operácií majú oprávnenie stanoviť prísnejšie pravidlá a upraviť ich smernice tak, aby konkrétna operácia bola čo najlepšie splnená. Pre objasnenie, oblastný poradca pre rodové otázky pracuje spolu s oddelením ľudských zdrojov (HRIJ1) v oblasti podávania hlásení veliteľovi v súvislosti s rodovou rovnosťou a porušením predpisov obsahujúcich rodový rozmer, napríklad sexuálne zneužívanie alebo obťažovanie. HRIJ1 podáva hlásenie týkajúce sa náboru žien do síl NATO, ale aj náboru miestnych mužov a žien výlučne veliteľovi. Problémy týkajúce sa porušenia medzinárodných noriem, Noriem správania NATO, interného zneužívania a obťažovania riešia právni poradcovia NATO (LEGAD) spolu s oddelením HRIJ1.

3. Politika

Keďže prostredie Aliancie je multikultúrne, jednotlivci sa musia navzájom rešpektovať. Z toho vyplýva, že nerešpektovanie a nedostatok profesionalizmu sú neprijateľné a môžu mať nepriaznivý vplyv na morálku. Pravidelné aktivity medzinárodných vojenských veliteľstiev Aliancie, velitelia orgánov NATO v rámci veliteľskej štruktúry NATO (NCS) podriadené ako také ACO a ACT (Spojeneckému veliteľstvu pre operácie a Spojeneckému veliteľstvu pre transformáciu) sú riadené tak, aby sa do nich podľa potreby implementovali postupy v odkazoch V až X. V týchto dokumentoch sa podrobne popisuje kódex správania a neformálne aj formálne mechanizmy na pomoc jednotlivcom pri riešení sťažností.

4. Vyšetrovanie

Ak sa vyskytnú obvinenia alebo incidenty, ktorými sa porušujú normy, alebo ktoré zahŕňajú poškodenie civilného obyvateľstva (so špecifickým ohľadom na ženy a deti, od násilia, znásilnenia a ostatných foriem sexuálneho vykorisťovania alebo zneužívania), velitelia síl NATO vymenujú vyšetrovacieho dôstojníka, ktorý vykoná predbežné vyšetrovanie/zaistovanie faktov do 72 hodín od oznámenia. V prípade, že je do prípadu zahrnutý civilný personál, uplatňujú sa predpisy NATO týkajúce sa civilného personálu a Smernica ACO 50-11 (Deployment of NATO Civilians – Nasadenie civilného personálu NATO).

5. Správy a uznesenia

Výsledky budú hlásené prostredníctvom štruktúry velenia až po Centrum strategického smerovania v rámci Hlavného veliteľstva spojeneckých síl v Európe (SHAPE), aby boli súčasťou dennej operačnej správy pre Skupinu velenia Hlavného veliteľstva spojeneckých síl v Európe (SHAPE):

- a) V prípade, že je tvrdenie neopodstatnené alebo incident nemá opodstatnenie, vyšetrovanie bude uzavreté bez vznesenia akejkoľvek žaloby voči osobe (osobám) ako falošne obviňujúce personál NATO.
- b) Ak má tvrdenie alebo incident opodstatnenie, veliteľ síl posunie výsledky predbežného vyšetrovania na disciplinárne konanie príslušnému štátnemu orgánu. Veliteľ a štátne orgány by mali úzko spolupracovať s cieľom zabezpečiť náležité uznesenie.
- c) Záverečné stanovisko by malo byť zverejnené súčasne prostredníctvom štátnej štruktúry velenia a zároveň prostredníctvom štruktúry velenia NATO.
- d) Príslušný personál oddelení J1, Provost Marshal, LEGAD, Poradcovia zahraničnej politiky štátu (State Foreign Policy Advisors – POLAD) a Úradu verejných záležitostí (Public Affairs Office – PAO) budú úzko spolupracovať počas vyšetrovania alebo riešenia tvrdenia alebo incidentu.

Zástupcovia krajín organizácie NATO by mali:

- Správať sa vždy profesionálne a disciplinovane.
- Ukazovať najvyššiu mieru integrity, dôstojnosti a úcty.
- Rešpektovať všetky miestne zákony, zvyky a postupy prostredníctvom poznania a rešpektovania kultúry, náboženstva, tradícií a rodovej problematiky.
- Dodržiavať postupy a pravidlá účasti stanovené našou štruktúrou velenia.
- Nediskreditovať NATO prostredníctvom nevhodného osobného správania, neschopnosti plnenia povinností alebo zneužívania našich pozícií.
- Nespáchať žiadny nelegálny čin zbytočného násillia alebo ohroziť niekoho väzbou.
- Nespáchať žiadny čin, ktorý by mohol viesť k fyzickému, sexuálnemu, psychickému poškodeniu alebo utrpeniu najmä v súvislosti so ženami a deťmi.
- Nezneužívať alkohol, neužívať alebo pašovať drogy.
- Rešpektovať miestnu populáciu.
- Byť hrdí na svoju pozíciu zástupcov organizácie NATO a nikdy nezneužívať svoju autoritu.

3.5 Taktické úvahy

Hliadkovanie poskytuje možnosti na spoluprácu s miestnou populáciou s cieľom zlepšiť získavanie informácií pre operáciu. Týmto spôsobom sa získava komplexnejší obraz o miestnej situácii. Prostredníctvom konzultácií s miestnymi ženami je tiež možné pomôcť riešiť špecifické otázky týkajúce sa ochrany žien a dievčat, akými sú náchylnosť k sexuálnemu zneužívaniu a obchodovanie s ľuďmi.

Napríklad zber vody a palivového dreva sú v mnohých oblastiach ovplyvnených konfliktom výlučne rodovo podmienenými činnosťami. Ženy a dievčatá často nesú

POZNÁMKY

hlavnú zodpovednosť za tieto činnosti vo vonkajšom priestore. Z hľadiska bezpečnosti je to veľmi dôležité, pretože počas vykonávania týchto činností môžu ženy a dievčatá byť prvými, ktoré si všimnú aktivity, ktoré by mohli ovplyvniť bezpečnosť prostredia. Ich pohľady na situáciu by mohli pomôcť pri zvyšovaní pochopenia bezpečného prostredia počas misií na dennej báze. Okrem toho počas nosenia vody, zbierania dreva a účasti na trhoch za účelom kúpy jedla môžu byť ženy a dievčatá vystavené rizikám ako sú znásilnenie, napadnutie alebo únos. Preto je pre plánovanie trás a harmonogramu vykonávania hliadok na zvýšenie bezpečnosti nevyhnutná konzultácia so ženami a ženskými organizáciami. Táto konzultácia je kľúčová, nakoľko opatrenia na ochranu žien a dievčat bez jej vykonania vedú často k neefektívnym a kontraproduktívnym výsledkom.

3. 6 Hlásenie

Úspešné a efektívne mechanizmy monitorovania a hlásenia by sa mali vykonávať neustále pre zabezpečenie hlásenia a riešenia porušovania ľudských práv, sexuálneho a rodovo podmieneného násillia (Sexual and Gender Based Violence – SGBV) a náznakov o domácom alebo medzinárodnom obchodovaní s ľuďmi. Toto hlásenie by malo byť v čo najvyššej možnej miere zahrnuté do postupov pre hlásenia v rámci spoločných operácií. Hlásenia by mali obsahovať informácie o situácii žien, chlapcov a dievčat, o dopade intervencií NATO na ženy, mužov, dievčatá a chlapcov a štatistiku rozdelenú podľa pohlaví. Okrem pravidelných hlásení by mali tiež obsahovať ústne inštrukcie, správy o postupe a tematické správy. V periodických hodnoteniach misie (Periodic Mission Reviews – PMRs) by sa malo osobitne riešiť rodové hľadisko. Otázky, o ktorých je možné uvažovať počas podávania hlásenia/ poskytovania správ sú nasledovné:

- a) Ako bezpečnostná situácia ovplyvňuje ženy, mužov, dievčatá a chlapcov?
- b) Akým nebezpečenstvám, podobným alebo rozdielnym, čelia muži, ženy, chlapci a dievčatá?
- c) Aké sú rozdiely s ohľadom na zraniteľnosť medzi týmito skupinami (ženy, muži, dievčatá a chlapci)?
- d) Sú bezpečnostné problémy žien a mužov známe a riešia sa ich záležitosti? Vyhodnocujte tiež bezpečnostné problémy pre rôzne ženy, napríklad ženy ako političky, aktivistky alebo bojovníčky za ľudské práva vrátane bojovníčok za ľudské práva žien.
- e) Akú úlohu zohrávajú ženy v armáde, v ozbrojených skupinách, polícii alebo inej bezpečnostnej inštitúcii ako sú spravodajská služba, hraničná polícia, colnica, imigračný úrad alebo iné služby v oblasti presadzovania práva (percentá síl/skupín, podľa stupňa a kategórie)?
- f) Akú úlohu zohrávajú ženy v rôznych častiach spoločnosti a v rôznych spoločenských skupinách?

- g) Ovplyvňuje výber a interakcia medzi miestnymi orgánmi moci a operáciou schopnosť žien podieľať sa na spoločenskom dianí, napríklad v právnickej, politickej alebo ekonomickej oblasti?
- h) Otázky rodového hľadiska napríklad ohľadom politickej účasti, vzdelania, utečencov, väzňov, problémov v súvislosti so zdravím, sexuálne a rodovo podmieneným násilím, atď.
- i) Vyhodnotenie súčasnej situácie a plánovaných činností.

4 UPLATŇOVANIE RODOVÉHO HĽADISKA V OZBROJENÝCH SILÁCH SR

Pracovno-právne podmienky profesionálnych vojakov rezortu obrany upravuje predovšetkým zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 281/2015 Z. z.“). Pri tvorbe tohto zákona sa vychádzalo aj zo Zákonníka práce a Antidiskriminačného zákona, ktoré regulujú oblasť boja proti diskriminácii vrátane rodovej diskriminácie v pracovno-právnej rovine. Zákon č. 281/2015 Z. z. síce obsahuje niektoré obmedzenia z hľadiska rodovej rovnosti, vyplýva to však zo špecifik vojenskej služby a z iných faktorov ovplyvňujúcich zabezpečenie výkonu štátnej služby profesionálnych vojakov.

4.1 Špecifiká starostlivosti o ženy v podmienkach rezortu obrany

Všeobecne možno konštatovať, že uvedený zákon nezakladá zásadné diskriminačné prvky pre výkon štátnej služby profesionálnych vojakov pri uplatňovaní zásad rodovej rovnosti. Odlišnosti sú v zákone reglementované smerom k tehotným profesionálnym vojačkám a otázkam spojeným s materstvom žien – profesionálnych vojačiek. Jedná sa o výkon štátnej služby na výkon štátnej služby v noci, na výkon štátnej služby nadčas, na vojenské cvičenia, na služobnú pohotovosť, vysielanie na služobnú cestu alebo premiestnenie do iného miesta výkonu štátnej služby, ako je ich miesto výkonu štátnej služby alebo trvalého pobytu, a na vyvedenie vojsk do vojenského priestoru len s ich písomným súhlasom, ako aj o možné rozvrhnutie služobného času v týždni nerovnomerne len s ich písomným súhlasom.

Veliteľ je povinný prijať opatrenia na zabezpečenie dočasného prispôsobenia pracovných podmienok počas tehotenstva. To platí rovnako o matke do konca deviateho mesiaca po pôrode. Vedúci služobného úradu preruší tehotnej profesionálnej vojačke výkon funkcie, ak činnosti vyplývajúce z funkcie sú tehotným profesionálnym vojačkám zakázané alebo ktoré podľa lekárskeho posudku ohrozujú jej tehotenstvo, ak ju nemožno ustanoviť do inej vhodnej funkcie. Toto platí rovnako pre matku do konca deviateho mesiaca po pôrode a dojčiacu profesionálnu vojačku.

Profesionálna vojačka má nárok na vyrovnávaciu dávku, ak je počas tehotenstva alebo počas materstva do konca deviateho mesiaca po pôrode prevedená na výkon

POZNÁMKY

inej služby a inej funkcie alebo je ustanovená do inej vhodnej funkcie preto, že činnosť, ktorú predtým vykonávala, je zakázaná tehotným ženám alebo preto, že podľa lekárskeho posudku ohrozuje jej tehotenstvo a že pri výkone služby, na ktorú je prevedená, dosahuje bez svojho zavinenia profesionálna vojačka nižší služobný plat ako pri výkone služby, ktorú vykonávala pred prevedením. Profesionálna vojačka má podľa zákona o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov nárok aj na poberanie materského príspevku. Profesionálnej vojačke vzniká nárok na materské od začiatku šiesteho týždňa pred očakávaným dňom pôrodu určeným lekárom, najskôr od začiatku ôsmeho týždňa pred týmto dňom, a ak porodila skôr, tak odo dňa pôrodu.

Zákon č. 281/2015 Z. z. upravuje základné pracovno-právne vzťahy tak, aby boli diskriminačne neutrálne. Legislatíva vo všeobecnosti však nemá ambíciu dynamicky riešiť problémy, ktoré môžu nastať pri jej uplatňovaní. Z tohto dôvodu rezort obrany v oblasti uplatňovania rodovej rovnosti prijal v roku 2013 Plán rodovej rovnosti rezortu Ministerstva obrany Slovenskej republiky.

4.2 Plán rodovej rovnosti rezortu Ministerstva obrany Slovenskej republiky

Východiskovým dokumentom na riešenie otázok rodovej rovnosti v rezorte obrany je Plán rodovej rovnosti rezortu Ministerstva obrany Slovenskej republiky (ďalej len „rezortný plán“) č. p.: SELUZ-27-12/2013-OdSP, ktorý schválil minister obrany Slovenskej republiky 27. septembra 2013.¹⁴⁾ Tento dokument bol vypracovaný na základe odporúčania Audítorskej správy č. 7/2012 z výkonu vnútorného auditu na SEOPMVL, č. p.: ÚVA-29-14/2012 zo dňa 21. januára 2013. Rezortný plán obsahuje základné ciele a úlohy rezortu obrany v oblasti rodovej rovnosti.

Rezortný plán je zameraný na zisťovanie a elimináciu rodovej diskriminácie v rezorte. Reflektuje špecifiká rezortu obrany, ktoré sa zakladajú na jeho prevažne maskulínnom charaktere, a ktoré vyplývajú z úloh ministerstva obrany, ako aj zo záväzkov z členstva Slovenskej republiky v Severoatlantickej aliancii. Rezortný plán vo veľkej miere napĺňa ideový zámer schválenej Celoštátnej stratégie rodovej rovnosti (ďalej len „celoštátna stratégia“) a na ňu nadväzujúci Akčný plán rodovej rovnosti na roky 2014 – 2019 (ďalej len „akčný plán“).¹⁵⁾ Oba strategické dokumenty vychádzajú z poznatkov, že rodové nerovnosti v pracovnom procese spôsobuje na Slovensku niekoľko navzájom sa ovplyvňujúcich faktorov. Patria k nim najmä tradičné rozdelenie rodových rolí, nízka znalosť svojich práv a agendy rodovej rovnosti, nedostatok vyrovnávacích opatrení a v neposlednom rade aj nedostatok služieb pre lepšie zosúladenie rodinného a pracovného života. Ciele celoštátnej stratégie a akčného plánu sú postavené na myšlienke, že dosiahnutie rodovej rovnosti nie je možné, pokiaľ existujú v určitých oblastiach obmedzenia v uplatňovaní ľudských práv žien, resp. mužov.

14) Rezortný plán bol v roku 2015 aktualizovaný schválením informačnej správy č. SELUZ-35-3/2015-OdSP o nové úlohy vyplývajúce z prijatia Celoštátnej stratégie rodovej rovnosti v SR na roky 2014 – 2019 a nadväzujúceho akčného plánu.

15) Dokumenty boli prijaté uznesením Vlády Slovenskej republiky č. 574 z 20. novembra 2014.

Rezortný plán poukázal na to, že v oblasti uplatňovania rodovej rovnosti nie sú zásadné systémové nedostatky. Existujú však niektoré riziká a bariéry, ktoré si vyžadujú zvýšenú pozornosť a prijatie efektívnych riešení a opatrení. Tieto riziká pramenia najmä z plnenia špecifických úloh rezortu obrany. K identifikovaným rizikám a bariéram patria najmä riziko rodovej diskriminácie na pracovisku a pri výkone služby v zahraničných operáciách. V ozbrojených silách je objektívne menší podiel zamestnaných žien, s čím súvisí aj ich nerovnomerné zastúpenie v horizontálnej a vertikálnej štruktúre rezortu obrany. Tento nerovnomerný stav však nie je výsledkom rodovej diskriminácie.

Rezortný plán v rámci svojej analytickej časti skonštatoval možnú existenciu potenciálnych rizík pre profesionálne vojačky, ktoré môžu mať negatívny vplyv na ich služobnú kariéru, resp. môžu byť pre ženy v ozbrojených silách zdrojom rodovej diskriminácie. Z pohľadu prístupu k riešeniu potenciálnych rizík pre služobnú kariéru profesionálnych vojačiek, rezortný plán reflektuje celostný prístup k tejto problematike v zmysle formulácie úloh, ktoré rezortu obrany umožňujú prejsť od zmapovania aktuálneho stavu k formulácii vývojových tendencií zastúpenia žien v ozbrojených silách v horizontálnej i vertikálnej rovine na základe údajov získaných z rezortných databáz a z výskumov. Získanie týchto informácií umožňuje následne určiť do akej miery je nerovnomerné zastúpenie žien výsledkom určitých prirodzených procesov vyplývajúcich z objektívnych skutočností ako je napríklad otvorenie sa ozbrojených síl verejnosti v roku 2005, kariérne preferencie samotných profesionálnych vojakov a vojačiek, resp. do akej miery sa do tohto nerovnomerného zastúpenia premieta existencia vnútorných či vonkajších bariér, priamej alebo nepriamej diskriminácie. Tieto informácie tak pomôžu k prijatiu efektívnych opatrení a nastaveniu parametrov služobnej kariéry profesionálnych vojakov a vojačiek. Cieľom nie je umelé vytváranie kvót pre ženy na „optimalizáciu“ miery ich zastúpenia v ozbrojených silách, ale vytvorenie transparentného prostredia, ktoré bude v maximálnej miere limitovať diskriminačné prvky v služobnej kariére a tvorbu podporných projektov na elimináciu diskriminácie na pracoviskách.

Rezortný plán stanovuje ciele s priradenými aktivitami a opatreniami (edukačné, monitorovacie, normatívne), realizáciou ktorých je možné eliminovať identifikované riziká a bariéry v uplatňovaní rodovej rovnosti v rezorte ministerstva obrany. Vytyčuje ciele, ktorých splnenie by malo vytvoriť podmienky pre harmonizáciu prostredia z hľadiska rodovej rovnosti v podmienkach rezortu obrany. Pri stanovení týchto cieľov sa vychádzalo predovšetkým z vnútorných zdrojov rizík a bariér, ktoré boli zistené v rámci rodovej analýzy. Na základe zistených skutočností boli v rezortnom pláne stanovené nasledujúce ciele:

- 1) eliminovať výskyt prípadov rodovej diskriminácie,
- 2) integrovať rodové hľadisko do operácií MKM,
- 3) monitorovať a vyhodnocovať implementáciu plánu.

POZNÁMKY**Cieľ 1** *Eliminovať výskyt prípadov rodovej diskriminácie*

Z hľadiska rodovej rovnosti je potrebné udržiavať na pracovisku zdravú sociálnu atmosféru, vrátane eliminácie všetkých prejavov rodovej diskriminácie a sexuálneho obťažovania. Zavádzanie opatrení na zamedzenie sexuálneho obťažovania na pracovisku je príkladom postupu nediskriminácie na základe rodu, využiteľné aj pre šikanózne obťažovanie na základe iných dôvodov diskriminácie. Spolu s osvedčenými postupmi, s využitím prostriedkov, nástrojov a foriem, ktoré sú dostupné a využívané v rezorte obrany, je nevyhnutné pravidelne monitorovať výskyt tohto javu a poskytnúť základné informácie o povahe tohto nežiaduceho fenoménu.

Včasnou prevenciou je možné doceliť minimalizáciu výskytu rodovej diskriminácie na pracovisku. Jednou z dôležitých súčastí prevencie sú edukačné aktivity tak počas výcviku, vojenskej prípravy a výchovy profesionálnych vojakov, ako aj v priebehu kariérnych kurzov a prostredníctvom školení vedúcich zamestnancov.

Cieľ 2 *Integrovať rodové hľadisko do operácií MKM*

Na základe vyššie uvedeného vypracoval Výbor NATO pre rodové hľadisko „Smernice pre uplatňovanie rodového hľadiska v NATO“. Cieľom týchto smerníc je poskytnúť odporúčania štátom NATO a orgánom NATO na identifikáciu problémov rodovej rovnosti a integráciu rodového hľadiska do všetkých aspektov operácií NATO. Smernice zohľadňujú rôzne potreby všetkých zamestnancov rovnako, čo im umožňuje plne sa podieľať na upevňovaní mieru a rekonštrukcii konfliktom poškodených spoločností. Cieľ 2 rezortného plánu reflektuje na odporúčania Smernice BI-SCD 40-1 o integrácii rezolúcie BR OSN 1325 a rodového hľadiska vo velení NATO, ktorá sa zameriava na odporúčania integrovať rodové hľadisko do troch hlavných oblastí, ktoré sa týkajú operácií medzinárodného krízového manažmentu pod vedením NATO:

- a) operačné plánovanie a operácie;
- b) príprava a výcvik;
- c) hodnotenie.

a) Odporúčania týkajúce sa operačného plánovania a operácií

- podporovať väčšiu účasť ženského personálu na všetkých úrovniach operačného plánovania a operácií, najmä v rozhodovacej fáze,
- usilovať sa o rodovo zmiešané tímy vo všetkých fázach operačného plánovania a operácií,
- nasadzovať ženský personál do všetkých operácií NATO bez ohľadu na lokalitu operácie; zaužívané predstavy (predsudky) o miestnej kultúre by nemali byť prekážkou pre nasadenie ženského personálu,
- robiť aktívne kroky na zabezpečenie plnej informovanosti a motivácie všetkého personálu, aby prejavoval záujem o nadchádzajúce medzinárodné úlohy a voľné pozície,

- zvážiť podporu rodinám personálu nasadeného do operácií NATO a zohľadniť špecifické potreby ženského personálu v rámci logistického a zdravotníckeho plánovania,
- zvážiť výhody plynúce zo zloženia miestneho obyvateľstva, žien rovnako ako mužov ako prispievateľov pre úspech misie; ženy môžu mať informácie alebo uhol pohľadu, ktoré sú odlišné ako u mužov; analytické informácie získané na základe rodovo senzitívneho hľadiska môžu byť významné pre taktické spravodajstvo,
- uistiť sa, že ľudské práva v konfliktných oblastiach sú rešpektované, že porušovanie týchto práv je sledované a hlásené, a že príslušné rodové problémy sú identifikované a riešené všetkými humanitárnymi aktivitami,
- zvážiť výhody nasadzovania rodových poznatkov (vrátane poznatkov z iných organizácií pôsobiacich v oblasti konfliktu) pre podporu operácií NATO na všetkých úrovniach od prvotného až po opätovné nasadenie; zvážiť určenie rodového poradcu ¹⁶⁾ na úrovni vyššieho dôstojníka pre každú operáciu NATO; pri veľkých operáciách NATO zvážiť vytvorenie mladšieho rodového poradcu na jednotkách alebo základniach z úrovne veliteľstva; starší rodový poradca by mal byť zodpovedný za vytvorenie rodového akčného plánu špecifického pre každú operáciu NATO.

b) Odporúčania týkajúce sa prípravy a výcviku

- začleniť výcvik rodovej problematiky do základného a ďalšieho vojenského výcviku na všetkých úrovniach; rodový výcvik by mal mať ženských a mužských lektorov,
- zabezpečiť výcvik rodovej problematiky aj pre civilných zamestnancov,
- začleniť nadstavbový výcvik rodovej problematiky do líderských kurzov,
- zamestnávať rodového poradcu v prípade potreby,
- uistiť sa, že rodové hľadisko je súčasťou edukačného rozvoja (napr. zmiešané tímy),
- poskytnúť primeraný a cielene špecifikovaný výcvik pre všetky pozície pred a počas nasadenia prispôbenedé funkciám (napr. výcvik kľúčového personálu) a zahŕňajúce doteraz získané skúsenosti (tzv. „lessons learned“ vrátane ženského hľadiska/ skúsenosti),
- pravidelne posudzovať existujúce výcvikové programy, či majú začlenené rodové hľadisko a uistiť sa, že sú bez rodovej predpojatosti /stereotypov,
- šíriť rodovo súvisiace informácie (napr. štúdie a skúsenosti/zistenia) a výcvikové materiály (napr. publikácie),
- rozvíjať spôsobilosti, ktoré pomôžu personálu rozpoznať rodovú problematiku, a aby si boli vedomí dôsledkov svojich činov.

16) Kvalifikovaný rodový poradca, ktorý sa optimálne vyzná v operačno-plánovacom procese, je zásadný pre uplatnenie rodového hľadiska v operáciách NATO.

POZNÁMKY

c) Odporúčania pre integráciu rodového hľadiska do procesu hodnotenia

- Zhromažďovať a analyzovať údaje týkajúce sa rodu, rozdelené podľa pohlavia a primeraných kategórií, vzťahujúce sa k operáciám NATO,
- monitorovať, posudzovať a analyzovať účinnosť výcviku rodového a kultúrneho povedomia, založenom na skúsenostiach získaných z predchádzajúcich operácií NATO,
- správa o zistených výhodách a nevýhodách, pokiaľ ide o rodovo súvisiace otázky podľa:
- identifikácie situácií, v ktorých ženský personál poskytuje konkrétne výhody/nevýhody v operáciách NATO;
- vykonávania prieskumov vojenského personálu v súvislosti s ich pohľadom na rodovo súvisiace otázky pri operáciách NATO;
- Identifikácie nezamýšľaných (neočakávaných) dôsledkov na rodovo súvisiace otázky, ktoré ovplyvňujú civilné obyvateľstvo a vojenský personál,
- vyhodnotiť vplyv opatrení nielen na populáciu ako celok, ale aj na mužov a ženy zvlášť,
- zahrnúť súvisiace rodové otázky do existujúceho systému hlásení (napr. identifikácia a poučenie z problému (lessons identified/learned), osvedčené postupy),
- zdieľať a vymieňať si informácie o rodovo súvisiacich osvedčených postupoch s ďalšími medzinárodnými organizáciami, ako sú OSN, OBSE, EÚ a mimovládne organizácie,
- uistiť sa, že rodové otázky zahrnuté v lessons learned sú všeobecne prijaté tak, že požadované zmeny môžu byť vykonané.

Cieľ 3 *Monitorovať a vyhodnocovať implementáciu plánu rodovej rovnosti*

Posledným cieľom je monitoring a vyhodnocovanie implementácie plánu rodovej rovnosti v rezorte obrany. V aplikačnej praxi je predpoklad, že dôsledným uplatňovaním a dodržiavaním jednotlivých cieľov sa vytvorí vyvážené pracovné prostredie na vertikálnej a horizontálnej úrovni.

5 ZÁVER

Implementácia rodovej rovnosti v prostredí ozbrojených síl sa častokrát laicky zužuje len na právne postavenie žien – profesionálnych vojačiek (najmä ochrana pred rôznymi prejavmi diskriminácie), prípadne na ich počet v ozbrojených silách. Na celú problematiku je však potrebné pozrieť sa zo širšieho hľadiska, napríklad aj z pohľadu vojenskej organizácie a využiteľnosti rodového hľadiska pre zefektívnenie jej aktivít.

Uplatňovanie rodového hľadiska je možné vnímať v internej a externej rovine. V rámci internej roviny je možné pozorovať, že rodovo zmiešané jednotky umožňu-

jú efektívnejšie riešenie niektorých situácií, jednak z dôvodu rešpektovania niektorých kultúrnych špecifik v mieste nasadenia a jednak diverzita (rôznorodosť rodová, náboženská, etnická...) vojakov vo vojenských jednotkách je predpokladom na nachádzanie nekonvenčných riešení tam, kde bežne zaužívané postupy zlyhávajú. Neznamená to samozrejme, že by sa mal automaticky zaviesť akýsi kvótny systém, ale poctivo definovať odôvodnené kvalifikačné, psychické a fyzické nároky na výkon konkrétnych funkcií a umožniť ich obsadenie všetkým profesionálnym vojakom a vojačkám pokiaľ spĺňajú uvedené kritéria.

V externej rovine je možné vidieť, že uplatňovanie rodového hľadiska vo vojenských operáciách umožňuje komplexnejší prístup pri stanovovaní taktických, operačných a strategických postupov a cieľov krízového manažmentu. Takýto komplexný prístup umožňuje vyhnúť sa systémovej chybe a dominantne riešiť potreby a záujmy tých ľudí a skupín osôb, ktoré „kričia“ najsilnejšie, resp. sedia priamo pri rokovalom stole. Do riešenia zahrnúť aj tých ľudí a ich potreby a záujmy, ktorých nie je vždy na prvý pohľad vidno (chlapci, dievčatá, ženy, seniori), ale na konečný cieľ operácií – stabilizáciu krajiny a udržateľnosť mieru majú podstatný vplyv.

Redukcia vstupu mladistvých do kriminálnych gangov, spravodlivý prístup k zdrojom, spoločenská destigmatizácia a reintegrácia detí a žien, ktoré boli násilne prinútené vstupovať do vojsk, zainteresovanie žien do mierového procesu a pod. sú piliere, ktoré podporujú deeskaláciu napätia a udržateľnosť mieru.

Integrácia rodového hľadiska, reprezentovaná najmä rezolúciou BR OSN č. 1325 do vojenského prostredia je prospešná ako pre profesionálne vojačky, vojakov a ozbrojené sily, tak i pre regióny, kde ozbrojené sily štátov pod hlavičkou NATO, EÚ, či OSN pôsobia a pomáhajú budovať a rozvíjať ich bezpečnosť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Akčný plán rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014-2019 [online]. MPSVaR, 2014 [cit. 2017-10-03] Dostupné na internete: <http://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2014/11/Akcny-plan-RR_final.pdf>.

Celoštátna stratégia rodovej rovnosti v SR na roky 2014-2019 [online]. MPSVaR, 2014 [cit. 2017-10-03] Dostupné na internete: <http://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2014/11/Strategia-RR_final.pdf>.

CZIRÁK, P. - ČUKAN, K. a kol.: *Rodová rovnosť v Ozbrojených silách SR*. Bratislava : MO SR, 2015. 31 s. Interný dokument MO SR.

Dvojstrategická smernica pre velenie (BI-SCD) 40-1 : Integrácia rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN (UNSCR 1325) a rodového hľadiska do veliteľskej štruktúry NATO [online]. NATO [cit. 2017-18-25] Dostupné na internete: <http://www.aos.sk/struktura/katedry/ksvj/crr/images/Smernica_NATO.pdf>.

Národný akčný plán na elimináciu a prevenciu násillia na ženách na roky 2014-2019. 2019 [online]. MPSVaR, 2013 [cit. 2017-10-03] Dostupné na internete: <http://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/NAP_nasilie_print.pdf>.

POZNÁMKY

NATO/EAPC ACTION PLAN FOR THE IMPLEMENTATION OF THE NATO/EAPC POLICY ON WOMEN, PEACE AND SECURITY [online]. NATO, 2014 [cit. 2017-10-03]. Dostupné na internete: <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/160718-wps-action-plan.pdf>.

MARTINSKÁ, M. - ČUKAN, K. - CZIRÁK P.: *Rodová rovnosť v ozbrojených silách*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017. ISBN 978-80-8040-123-4.

MARTINSKÁ, M. - MATIS, J.: *Rodovo orientovaná sociálna práca vo vojenskej organizácii : vedecká monografia*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 157 s. ISBN: 978-80-8040-4376.

Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 104/1991 Zb. Dohovor o právach dieťaťa.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 343/2001 Z. z. Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien.

Plán rodovej rovnosti rezortu Ministerstva obrany Slovenskej republiky. Bratislava : MO SR, 2013. Interný materiál rezortu obrany.

Rezolúcia 1325 (2000) o ženách, mieri a bezpečnosti [online]. Bezpečnostná rada OSN, 2000. [cit. 2017-10-19]. Dostupné na internete: <<http://www.peacewomen.org/1325inTranslation/1325Slovak.pdf>>.

Rezolúcia 1820 (2008) [online]. Bezpečnostná rada OSN, 2008. [cit. 2017-10-19]. Dostupné na internete: <www.peacewomen.org/sites/default/files/UNSCR-1820-Slovak.pdf>.

Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 62/1987 Zb. o Dohovore o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien.

Zákon č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 311/2001 Z. z. - Zákonník práce v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

ĎALŠIA ODPORÚČANÁ LITERATÚRA

CZIRÁK, P. - ČUKAN, K. a kol.: *Pracovná spokojnosť profesionálnych vojakov v ozbrojených silách : Záverečná správa zo sociologického prieskumu realizovaného od februára 2014 do marca 2014*. Bratislava : MO SR, 2014. Interný dokument.

CZIRÁK, P. - ČUKAN, K. a kol.: *Rodová rovnosť v rezorte obrany : Záverečná správa zo sociologického prieskumu realizovaného od októbra 2014 do decembra 2014*. Bratislava : MO SR, 2014. Interný dokument.

MARTINSKÁ, M.: Analýza premien v chápaní rodových stereotypov a mýtov o mužskom a ženskom násilí [Analysis of the changes in understanding gender stereotypes and myths concerning male and female violence]. In: *Riadenie bezpečnosti zložitých systémov 2014 : medzinárodná vedecko-odborná konferencia* [elektronický zdroj]. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2014. ISBN 978-80-8040-487-1.

MARTINSKÁ, M.: Muži a ženy v Ozbrojených silách Slovenskej republiky. In: *Vojenská osveta, prvá časť: Spoločenskovedné semináre*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Personálny úrad OS SR, 2012. S. 82-97. ISBN 978-80-970322-7-2.

MARTINSKÁ, M.: Paradox rovnosti – feminizácia terorizmu v modernej vojne. In: *Taktika 2014 : taktické činnosti jednotiek a úkolových uskupení v budúcich operáciách, jejich podpora a zabezpečení* [elektronický zdroj]. Brno : Univerzita obrany, 2014. S. 103-111. ISBN 978-80-7231-972-5.

Zborník príspevkov z medzinárodného vedeckého seminára „Rovnosť príležitostí a zosúladovanie práce a rodiny v praxi“. Red. Jozef Matis, Adrián Sipko. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012. CD-ROM, 265 s. ISBN 978-80-8040-457-4.

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Komplexne sociálne zabezpečenie vojenského profesionála“ [elektronický zdroj]. Red. Pavol Hamaj, Mária Martinská, Eva Závodná. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 212 s. ISBN 978-80-8040-406-2.

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie : Súčasný stav a možný vývoj kvality života rodiny profesionálneho vojaka. Ed. Mária Martinská, Adrián Sipko. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2015. CD-ROM, 425 s. ISBN 978-80-8040-499-4.

Životný štýl a rodina vojenského profesionála : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie [elektronický zdroj]. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2007. ISBN 978-80-8040-328-7.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Vplyv rodovej diskriminácie niektorých profesionálnych vojakov alebo vojačiek na bojovú morálku vojenskej jednotky.
2. Možnosti predchádzania prípadom sexuálneho obťažovania v rodovo zmiešaných vojenských jednotkách.
3. Prínosy a riziká rodovo zmiešaných vojenských jednotiek pri riešení bojových úloh oproti čisto mužským vojenským jednotkám.
4. Potenciálne rozdiely bezpečnostných potrieb v skupinách chlapcov, dievčat, žien, mužov a seniorov počas kritických ohrození v prostredí ozbrojených konfliktov, prírodných katastrof a podobne.
5. Prínos uplatňovania rodového hľadiska v operáciách medzinárodného krízového manažmentu.